

DOI: 10.5281/zenodo.3532914

УДК 159.9

Гонтаренко Л. О., к.психол.н., доц., НУЦЗУ, м. Харків,

Цокота В. Р., к.психол.н., НУЦЗУ, м. Харків,

Лебедева С. Ю., к.психол.н., с.н.с., НУЦЗУ, м. Харків,

Парфьонов Г. А., сержант НУЦЗУ, м. Харків

Gontarenko L., PhD, Associate Professor of the National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv,

Tsokota V., PhD, Senior Researcher of The Laboratory of Crisis and Disasters Psychology of the National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv,

Liebiedieva S., PhD, Head of The Laboratory of Crisis and Disasters Psychology of the National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv,

Parfenov G., Sergeant of the National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

КРОКИ ДО БЕЗПЕКИ ДІТЕЙ ПРИ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

STEPS TO CHILDREN SAFETY IN EMERGENCY

Алгоритми дій у надзвичайних ситуацій розробляються на основі аналізу практичного досвіду рятувальників та експертів. В подальшому ці алгоритми повинні бути впроваджені у систему освіти для підвищення психологічної готовності та ефективного менеджменту надзвичайних ситуацій. Алгоритми впроваджуються шляхом проведення високотехнологічних навчально-психологічних тренінгів для підготовки менеджерів надзвичайних ситуацій у шкільних та дошкільних навчальних та пізніше медичних закладах. Це дасть можливість попу-

ляризувати заходи безпеки серед жителів та підвищити рівень довіри до Державної служби з надзвичайних ситуацій України. Розроблено та апробовано Програму «Безпека дітей – крок у майбутнє».

Ключові слова: психологічна готовність, стресостійкість, тренінг, менеджмент надзвичайних ситуацій, освіта.

Emergency response algorithms are developed based on an analysis of the practical experience of rescuers and experts. In the future, these algorithms should be implemented into the education system for psychological readiness and effective emergency management. The algorithms are implemented through high-tech educational and psychological training for emergency managers' training at schools, kindergartens and childcare institutions. It will promote safety actions among the citizen and increase the level of trust to the State Emergency Service of Ukraine. The program "Child safety is a step into the future" was developed and tested.

Key words: psychological readiness, resilience, training, emergency management, education.

Постановка проблеми. Розробка покрокової системи дії дітей та людей з обмеженими можливостями, підготовка менеджерів надзвичайних ситуацій, можливість швидко скоординувати дії, та прийняти вірні кроки на рятування в різних надзвичайних ситуаціях та їх наслідках.

Зменшити вірогідність виникнення надзвичайних ситуації на об'єкті; – вирішити ряд питань щодо дій при надзвичайних ситуаціях, правил з евакуації людей, збереження майна установи, зменшити матеріальні втрати, наголосити на порятунку життя та здоров'я людей. Шляхом проведення відповідних навчально-психологічних тренінгів з керівником установи (заступником керівника) та відповідальним за протипожежну безпеку, щодо стресостійкості та менеджменту дій оточуючих при надзвичайних ситуаціях надасть змогу підвищити готовність установи до дій при НС соціального, техногенного та наслідках екологічного характеру. Відповідальні та сумлінні підходити до виконання правил пожежної та техногенної безпеки на об'єкті та своєчасного реагування на первинні ознаки НС призведе до значного зменшення їх наслідків.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Про поетапне формування мозкових дій наголошували В. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук розглядаючи увагу як самостійну форму психічної діяльності. Функція контролю, поступово стає внутрішньо скорочено автоматизованою дією. Увага при цьому зосереджує діяльність суб'єкта на реальному або ідеальному об'єкті - предметі, події, образі, міркуванні тощо вказує В. Страхов, І. Страхов, Ф. Гоноболін, М. Добринін. Вчені Е. Мюллер, Леман, К. Д. Ушинський приспускали підсилення нервового збудження при увазі та незвичайних обставинах, що говорить про необхідність підготовки до таких умов. Т. Сиріцо, М. Педаяс, А. Олипанников зазначали, що для впливу і взаємодії в навчально-

виховній роботі потрібна емоція впливу вчителя - менеджера який мобілізує учнів, спонукає їх до дій, активізує їхню активність.

Постановка завдання. Метою статті є визначення кроків до безпеки дітей при надзвичайних ситуаціях.

Виклад основного матеріалу. За результатами проведеного моніторингу стану з пожежами у 2018 році виявлено тенденції, що вказують на збільшення кількості загиблих унаслідок пожеж і травмованих на них людей, матеріальні втрати сягають 8 млрд. 279 млн. 119 тис. грн.. (з них прямі збитки становлять 2 млрд. 198 млн. 358 тис. грн., а побічні – 6 млрд. 80 млн. 761 тис. грн..) за загального зменшення кількості пожеж порівняно з 2017 роком. За 12 місяців 2018 року в Україні зареєстровано 78608 пожеж. Харківська обл. обіймає 2 місце за збільшенням кількості пожеж з 7170 пожежами за минулий рік (збільшення в порівнянні з 2017 р. на 11,5%). Основними причинами пожеж стають необережне поводження з вогнем, зокрема дитячі пустощі . У межах Комплексної програми розвитку цивільного захисту м. Харкові на 2018-2022 рр. увага надається реалізації заходів щодо налагодження системи попередження пожеж.

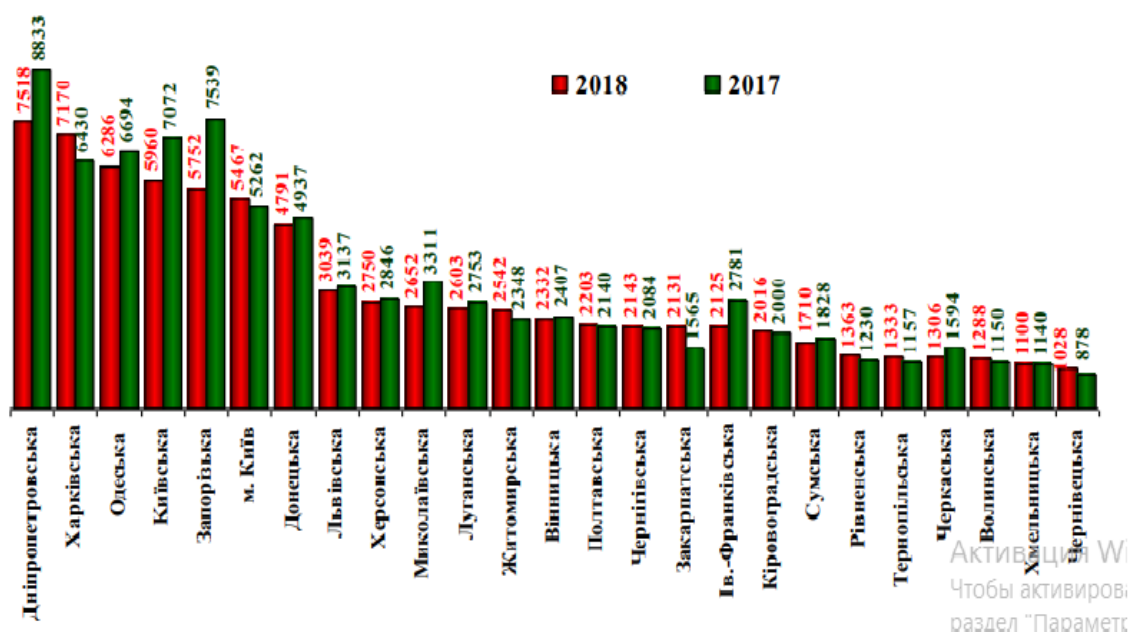


Рис. 1. Розподіл кількості надзвичайних ситуацій по регіонах України за 2018 рік порівняно з 2017 роком

Актуальна проблема для м. Харкова на теперішній час – це відсутність сталої та злагодженої системи забезпечення навчання населення діям щодо попередження пожеж, діям при надзвичайних ситуаціях, забезпечення безпечної життєдіяльності населення в умовах складної соціально-політичної обстановки, що склалася як в країні в цілому, так і в місті внаслідок його територіального розташування. В цих умовах реальну загрозу безпеці та життю кожного жителя міста завдає загроза потрапляння в надзвичайну ситуацію.

Так, як м. Харків, разом з областю у 2018 році посіло 2 місце за збільшенням кількості надзвичайних ситуацій на 11,5% в порівнянні з 2017 р. збитки від яких сягнули 169 млн. грн. (за звітом ДСНС у Харківській області).

З метою забезпечення об'єктів захисту та критично важливих об'єктів шляхом зниження ймовірності реалізації загроз природного, техногенного та іншого характеру встановленням сучасних систем безпеки, застосуванням засобів зовнішнього контролю (спостереження) та швидкого реагування, на підставі ст. 26, 38, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [1], керуючись ст. 59 зазначеного Закону, органи місцевого самоврядування повинні раціоналізувати та доповнити комплексну систему забезпечення життєдіяльності територіальної громади та (в сьгоднішніх умовах: вимушених переселенців). Створюється на об'єктах захисту та критично важливих об'єктах міста, а також при проведенні суспільно-політичних (спортивних, культурно-масових та інших) заходів для інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень та організації ефективної взаємодії з органами місцевого самоврядування, територіальними органами виконавчої влади, територіальними органами внутрішніх справ й посадовими особами адміністрацій об'єктів із масовим перебуванням людей, антитерористичних комісій та оперативних штабів в інтересах попередження, припинення та ліквідації кризових ситуацій терористичного, природного й техногенного характеру шляхом об'єднання та інтеграції наявних і створених інформаційних і технічних систем.

Покрокові чіткі скоординовані дії, розроблені, апробовані та відпрацьовані, нададуть можливість малечі, школярам та людям з обмеженими можливостями, врятуватися при НС та уникнути їх наслідків.

Метою створення системи «Безпечне місто» є забезпечення об'єктів захисту та критично важливих об'єктів шляхом зниження ймовірності реалізації загроз природного, техногенного, терористичного та іншого характеру за рахунок:

- забезпечення їх інструментальними засобами контролю функціонування засобів (систем) життєзабезпечення;
- ефективного моніторингу поточної обстановки й надання інформації для дій територіальних органів виконавчої влади, органів внутрішніх справ і посадових осіб адміністрацій об'єктів із масовим перебуванням людей, що забезпечує своєчасність прийняття управлінських рішень.

Метою проекту стане сприяння впровадженню алгоритму дій у надзвичайній ситуації в систему освіти та підвищення психологічної готовності до таких дій [5], шляхом проведення високотехнологічних навчально-психологічних тренінгів для підготовки менеджерів надзвичайних ситуацій у шкільних та дошкільних навчальних закладах.

Додатковою метою Програми є також підвищення ефективності боротьби за охорону прав, свобод та законних інтересів громадян міста та посилення взаємодії з органами місцевого самоврядування у протидії всім фор-

мам злочинності в інтересах територіальної громади, та сумісна робота з державною службою з надзвичайних ситуацій (ДСНС).

Нами розроблено та запропоновано до впровадження (поки що у м. Харків) системи психологічної підготовки керівників дитячих закладів, медичних закладів, загальноосвітніх та дошкільних навчальних закладів, з метою організації та впровадження освітніх програм запобігання та системи подолання надзвичайних ситуації різного характеру у підлеглих установах Програму «Безпека дітей – крок у майбутнє м. Харкова».

Впровадження високотехнологічних психолого-педагогічних підходів у підготовку та навчання щодо запобігання та подолання надзвичайних ситуації. Підвищення ефективності та безпеки невідкладних заходів, евакуацій та своєчасного оповіщення спеціальних служб та їх оперативне реагування у разі надзвичайної ситуації, а як наслідок збереження життя дітей та матеріальних цінностей установ. Поступове зменшення кількості надзвичайних подій та ситуацій, що виникають внаслідок людського фактору, завдяки обізнаності та підвищенню усвідомленості жителів міста. Популяризація безпечного життя серед територіальної громади міста, підвищення рівня довіри до ДСНС України та рятувальних підрозділів.

Сфера застосування Програми «Безпека дітей – крок у майбутнє» повинна відповідати завданням, функціям і повноваженням органів місцевого самоврядування, територіальних органів виконавчої влади, та адміністрацій об'єктів із масовим перебуванням людей, оперативних штабів тощо щодо попередження, припинення й ліквідації надзвичайних ситуацій різного характеру.

Створення системи повинно носити комплексний міжвідомчий характер, спрямований на вдосконалення системи цивільного захисту, медичної та освітньої інфраструктури. Необхідно впроваджувати програму поетапної системи безпеки в містах України, яка включає систему психотренінгової підготовки керівників дитячих медичних закладів, загальноосвітніх та дошкільних навчальних закладів, а також моніторинг впровадження результатів у систему освіти розроблено відповідно до ст. 26, 38 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [1]. Ця Програма є комплексною системою підготовки територіальної громади та вимушених переселенців, створюється на об'єктах з масовим перебуванням дітей, для інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень та організації ефективної взаємодії з оперативними штабами ДСНС України [4] в інтересах попередження, припинення й ліквідації надзвичайних ситуацій шляхом об'єднання та інтеграції наявних і створених систем підготовки.

Заходи щодо встановлення Системи та розвитку Програми планується до поступового щорічного впровадження на територіях міст, містечок та селищ України.

Сьогодні в нашій країні проводиться ООС, загрози з боку об'єктів критичної інфраструктури та зростаючи кількісно надзвичайні ситуації на всій

території потребують впровадження невідкладних заходів щодо покращення безпеки.

Покрокова система безпеки міста розроблена та апробована разом з лабораторією екстремальної та кризової психології НУЦЗУ у м. Харків, «Перші кроки до безпеки» для дитячих садків та шкіл:

- I КРОК - підготовка менеджерів надзвичайних ситуацій
- II КРОК - розповсюдження знань та досвіду менеджерів надзвичайних ситуацій серед їх підлеглих
- III КРОК - загальна популяризація заходів безпеки серед жителів міста та подальше підвищення рівня довіри до ДСНС України

У межах Комплексної програми розвитку цивільного захисту увага надається реалізації заходів щодо налагодження системи попередження надзвичайних ситуацій.

Першим кроком є впровадження послідовної системи освіти та налагодження безпеки у закладах з масовим перебуванням людей.

До таких закладів у першу чергу відносяться дошкільні та шкільні заклади освіти, у яких повинні організовуватися програми контролю безпеки та стану однієї з вразливих категорій населення - дітей.

При цьому, наприклад місто Харків нараховує понад 232 школи (включаючи ліцеї, ліцеї-інтернати, гімназії) та 245 дошкільних закладів, в яких навчаються понад 200 тис. неповнолітніх осіб, які потребують першочергової уваги.

Необхідно розробити тактику та стратегію кроків в надзвичайних ситуаціях. Побудова роботи менеджерів з ліквідації НС та їх наслідків сформує спільні інтереси міської спільноти. Побудова управлінської роботи менеджерів з ліквідації буде протистояти виникненню НС. Розповсюдження знань та системи праці менеджерів в кожній окремій НС буде системно поширювати знання та в підсумку протидіяти їм. Застосовуючи PR, намагатися донести правильне розуміння мети та можливостей служб з ліквідації НС, спонукати до співробітництва населення з ними.

Нормативними засадами для проведення навчання робітників установи необхідно вважати главу 10 Кодексу цивільного захисту України [3], статті 39 та 40. Проведення своєчасних тренінгів, відпрацювань та перевірка надбаних навичок допоможе в здійсненні сталої роботи установи, зниження вірогідності або унеможливлення надзвичайної ситуації, збереження матеріальних цінностей, порятунк здоров'я та життя робітників установи.

Досягнення мети проекту полягає у впровадженні I Кроку програми безпеки міста, шляхом забезпечення розробки та сталого проведення навчально-психологічних тренінгів серед населення, а саме керівників навчальних закладів початкової та середньої ступенів освіти. Тренінг «Перші кроки до безпеки» складається з двох блоків.

Надавати також психологічну методичну допомогу засобам масової інформації щодо інформування населення міста з питань охорони праці.



Рис. 2. Схема блоків тренінгу “Перші кроки до безпеки”

На сьогодні необхідно приділити більшу увагу моніторингу проведення атестації робочих місць за умовами праці (осіб, які працюють зі шкідливими, небезпечними, важкими умовами праці) на підприємствах, в організаціях та установах районів міста. Здійснювати моніторинг проведення навчання з охорони праці посадових осіб, працівників, зайнятих на роботах підвищеної небезпеки, на підприємствах, організаціях та установах районів міста. Здійснювати моніторинг дотримання чинних колективних договорів, які мають розділи «Охорона праці» та «Комплексні заходи щодо досягнення встановлених нормативів безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, підвищення існуючого рівня охорони праці, запобігання випадкам виробничого травматизму, професійного захворювання, аваріям і пожежам», на підприємствах, в організаціях та установах районів міста.

В подальшому проводити розроблення соціальної реклами щодо формування позитивного ставлення до ДСНС. Проводити науково-практичні конференції, семінари та круглі столи з питань перетворення середовища життєдіяльності в доступний для маломобільних груп населення простір. Інформувати населення про хід реалізації заходів [6, 69] із підвищення доступності середовища життєдіяльності для маломобільних груп населення міста.

Запропонована Програма створення системи «Безпечне місто Харків» [2], у якій перебуватимуть об'єкти із масовим скупченням людей, а також критично важливі об'єкти, підвищить рівень інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень та організації ефективної взаємодії між територіальними органами виконавчої влади, органами внутрішніх справ та адміністраціями об'єктів із масовим скупченням людей, антитерористичними комісіями й оперативними штабами в інтересах попередження, припинення й ліквідації наслідків кризових ситуацій природного й техногенного характеру, антитерористичної захищеності забезпечення право-

порядку, дозволить:

- забезпечити безпеку життєдіяльності об'єктів захисту, інфраструктури міста, його територіальної громади та вимушених переселенців;
- забезпечити сумісність наявних і створюваних інформаційних і технічних систем для підвищення ефективності керування у сфері безпеки життєдіяльності населення [6, 435-474];
- підвищити ефективність контролю над об'єктами з масовим скупченням людей, а також критично важливими об'єктами;
- підвищити ефективність вирішення завдань органами місцевого самоврядування, територіальними органами виконавчої влади, органами внутрішніх прав, а також адміністрацією об'єктів із масовим перебуванням людей, антитерористичними комісіями, оперативними штабами із захисту від загроз техногенного, терористичного та іншого характеру;
- підвищити ефективність заходів щодо ліквідації наслідків природних і техногенних катастроф;
- знизити рівень смертності людей у разі виникнення надзвичайних ситуацій, при пожежах, на водних об'єктах тощо.

Реалізація цієї Програми дозволить покращити охорону громадського порядку. Реалізація Програми надасть змогу створити ефективну систему соціального захисту, сприяти усуненню соціальних конфліктів шляхом фінансової та іншої підтримки соціально послаблених верств населення міста.

Згідно зі ст. 34 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [1] та Закону України «Про соціальні послуги» визначає діяльність органів місцевої влади щодо встановлення законодавством України гарантії з соціального захисту населення, організаційні та правові основи надання соціальних послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги.

Механізмом реалізації цих повноважень у місті Харкові є діюча в межах Програми сприяння безпечній життєдіяльності у сфері соціального захисту населення міст, містечок та селищ як модель партнерських відносин між органами місцевого самоврядування і неурядовими громадськими організаціями соціальної спрямованості, що передбачає поєднання засобів, можливостей і зусиль для досягнення загальної мети - підвищення якості соціальної допомоги членам територіальних громад.

Висновки. Реалізація програми, дозволить покращити рівень цивільного захисту населення, здійснити профілактику надзвичайних ситуацій та попередити їх виникнення внаслідок людського фактору, також підвищить рівень психологічної готовності до прийняття управлінських рішень та організації ефективної взаємодії між службами швидкого реагування, адміністраціями об'єктів із масовим перебуванням дітей та оперативними штабами з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації. Це дозволить:

- підвищити ефективність та безпеку невідкладних заходів, евакуацій та своєчасного оповіщення спеціальних служб та їх оперативне реагування у

разі надзвичайної ситуації;

- впровадити сучасні психотехнологічні підходи до реагування на надзвичайну ситуацію в систему дитячих медичних закладів, загальноосвітніх та дошкільних навчальних закладів;

- популяризувати безпечне життя серед територіальної громади міста Харкова;

- підвищити рівень довіри до ДСНС України та служб швидкого реагування;

- підвищити ефективність заходів щодо ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та збереження матеріальних цінностей;

- знизити рівень смертності та травматизму дітей у разі виникнення надзвичайної ситуації природного, техногенного, соціального або воєнного характеру.

Використання сучасних технічних засобів, зокрема віртуальні симуляції у межах психотренінгової підготовки, значно підвищить оперативне реагування керівників у разі виникнення надзвичайної ситуації та організацію системи трансферу знань підлеглим та вихованцям, що призведе до зменшення таких видів необережної поведінки дітей, як пустощі з вогнем, хуліганство, порушення правил протипожежної безпеки тощо.

Програма навчання, щодо попередження надзвичайних ситуацій рекомендована навчальним закладам міста Харкова. Керівникам загальноосвітніх шкіл, дошкільних навчальних та розвиваючих закладів та установ для забезпечення їх навчання, надбання та відпрацювання досвіду, в організації безпеки на об'єкті. Розроблено навчально-психологічні тренінги, які спрямовані на організацію передачі отриманих знань серед персоналу навчальних закладів, що призведе до більшого охоплення проінформованої аудиторії серед населення, та підвищенню рівня цивільного захисту в цілому, зниженню кількості пожеж, матеріальних втрат та жертв серед населення.

Список використаних джерел:

1. Закон України № 280 97-ВР від 01.05.2019 «Про місцеве самоврядування в Україні», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.

2. Рішення 9 сесії Харківської міської ради 7 скликання «Про затвердження Програми сприяння безпечній життєдіяльності у сфері соціального захисту населення міста Харкова на 2017-2020 роки» від 26.10.2016 № 419/16.

3. ВР «Кодекс цивільного захисту України» № 5403-VI від 02.10.2012 глава 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.

4. Комплексна програма розвитку цивільного захисту у м. Харкові на 2018-2022 рр. URL: <http://kharkiv.rocks/reestr/663881>.

5. Комплексна програма розвитку освіти м. Харкова на 2018-2022 рр. URL: <http://kharkiv.rocks/reestr/663865>.

6. Співпраця служб з ліквідації зі ЗМІ при надзвичайних ситуаціях / Л.О. Гонтаренко, Г.А. Парфьонов Зб. матеріалів. Міжнар. конф. 30 листопада – 1 грудня 2017. – Харків НУЦЗУ. – С. 68-71.

References:

1. Ukraine. Verhovna Rada of Ukraine. Law of Ukraine "On Local Self-Government in Ukraine [Pro misceve samovrjaduvannja v Ukrai'ni]." No. 280 97-BP of 01.05.2019. Web. 20 Sep. 2019. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>>.
2. Decision of the 9th session of the Kharkiv city council of the 7th convocation "On approval of the Program of promotion of safe life activity in the field of social protection of the population of the city of Kharkiv for 2017-2020 [Pro zatverdzhennja Programy spryjannja bezpechnij zhyttjedijal'nosti u sferi social'nogo zahystu naselennja mista Harkova na 2017-2020 roky]." of 26.10.2016 No. 419/16. Print.
3. Ukraine. Verhovna Rada of Ukraine. Law of Ukraine "Code of Civil Protection of Ukraine [Kodeks cyvil'nogo zahystu Ukrai'ny]." Web. 20 Sep. 2019. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>>.
4. Comprehensive Civil Protection Development Program in Kharkiv for 2018-2022 [Kompleksna programa rozvytku cyvil'nogo zahystu u m. Harkovi na 2018-2022 rr.]. Web. 20 Sep. 2019. <<http://kharkiv.rocks/reestr/663881>>.
5. Comprehensive Educational Development Program of Kharkiv for 2018-2022 [Kompleksna programa rozvytku osvity m. Harkova na 2018-2022 rr.]. Web. 20 Sep. 2019. <<http://kharkiv.rocks/reestr/663865>>.
6. Gontarenko, L.O. and Parfyonov, G.A. "Collaboration of emergency response services with mass media [Spivpracija sluzhb z likvidacii' zi ZMI pry nadzvyčajnyh situacijah]". Coll. materials. Int. Conf. November 30 - December 1, 2017. - Kharkiv NUTSU. P. 68-71. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.3532917

УДК 351.862.211.7

*Ігнат'єв О. М., аспірант, ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків,
Шведун В. О., д.н.держ.упр., проф., ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків*

*Ignatyev O., postgraduate student, educational and production center of the
National university of civil protection of Ukraine, Kharkiv,
Shvedun V., doctor of science in public administration, professor,
educational and production center of the National university of civil
protection of Ukraine, Kharkiv*

**ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ МОНІТОРИНГОМ
ПОТЕНЦІЙНО НЕБЕЗПЕЧНИХ ОБ'ЄКТІВ**

**PECULIARITIES OF STATE GOVERNANCE OF MONITORING
POTENTIALLY DANGEROUS OBJECTS**